

Austrijsko-jugoslavenski odnosi s austrijskoga gledišta

Mira Csarmann

Institut za međunarodne odnose, Luxembourg

Sažetak

Austrijsko-jugoslavenski odnosi prikazani su s obzirom na dvije bitne dimenzije: privrednu i političku. U privrednim odnosima poseban značaj ima bilateralna robna razmjena dviju zemalja, koja je kontinuirana i ne podliježe utjecajima dnevne politike. Nju obilježava prevladavanje takozvane robe više vrijednosti u austrijskom izvozu u odnosu na uvoz, kao i koncentriranje suradnje na dvije sjeverne jugoslavenske republike: Sloveniju i Hrvatsku. Austrijsko-jugoslavenska suradnja na »trećim tržištima« prikazuje se u objema zemljama kao perspektivan kooperacijski oblik privrednih odnosa. U političkim odnosima jedno od središnjih mjesta zauzima pitanje južnoslavenskih etničkih grupa u Austriji. I privredni i politički odnosi podliježu utjecaju stanovitih činitelja stabiliziranja i destabiliziranja. Od činitelja stabilnosti najvažniji su: privredni odnosi i suradnja, regionalna suradnja austrijskih saveznih pokrajina i jugoslavenskih republika, austrijska neutralnost i jugoslavenska nesvrstanost. Od činitelja nestabilnosti valja istaknuti: jednostrano i nepotpuno obavještanje austrijske javnosti o Jugoslaviji, kao i jugoslavensku agitaciju o položaju manjina u Austriji, te de-liberalizaciju jugoslavenskoga privrednog i upravnog sustava.

1. Uvod

Odnose Austrije i Jugoslavije svest ćemo ovdje na najbitnija obilježja njihove privredne i političke dimenzije. Pri tome ostaje po strani historijski razvoj, kao što se nećemo baviti ni međunarodnim utjecajem koji uvelike suodređuje međudržavne odnose upravo u međusobnome odnosu tih zemalja. Na bilateralnoj razini u prvome su planu privredni odnosi, pitanje južnoslavenskih manjina u Austriji, a u multilateralnome okviru austrijsko-jugoslavenska suradnja u grupi NN na KESS-u.

2. Austrijsko-jugoslavenski privredni odnosi

Bilateralna robna razmjena Austrije i Jugoslavije ima značajan kontinuitet i ne podliježe utjecajima dnevne politike. Prvih poslijeratnih godina (1947, 1948) prevladava austrijski uvoz iz Jugoslavije u odnosu na austrijski

izvoz. Od pedesetih godina dolazi do općega poleta u bilateralnoj robnoj razmjeni, pri čemu je, izuzimajući pojedina kolebanja, sve do danas austrijski izvoz jači od jugoslavenskoga. Godine 1979. dosegla je uobičajena austrijska aktiva s oko 6 milijardi austrijskih šilinga svoj dosadašnji vrhunac. Pad austrijskoga izvoza (-7,3 naspram 1982), koji se može konstatirati do studenoga 1983. godine, ne treba smatrati predznakom novoga tendencijskoga zaokreta, premda je zacijelo posljedica mjerâ jugoslavenske stabilizacijske politike, koja predviđa unapređivanje jugoslavenskoga izvoza (do sada smanjivanje uvoza) u osamdesetim godinama (austrijski je uvoz iz Jugoslavije porastao od 1982. do 1983. godine za 17,1%).

Ovaj tabelarni prikaz tekućih transakcija predočava da za Austriju pozitivna (trgovinska i) efektivna bilanca na pojedinim područjima bilance usluga (prije svega putnički promet, radničke doznake) iskazuje uobičajenu aktivu u korist Jugoslavije. Taj odnos vrijedi također za 1982. i 1983. godinu, premda su jugoslavenska nastojanja za izjednačavanjem trgovinske bilance osobito uočljiva u odnosu austrijskoga uvoza i izvoza 1983. godine.

Bilanca tekućih transakcija između Austrije i Jugoslavije (u milijunima AŠ)¹

	1979.	1980.	1981.
<i>Trgovinska bilanca</i>	7417	5826	5778
od toga: tranzitni promet	1444	1020	865
<i>Bilanca usluga</i>	2106—	1847—	1285—
od toga: putnički promet	2222—	1887—	2127—
<i>Efektivna bilanca</i>	5311	3979	4493
<i>Bilanca transfernih usluga</i>	2373—	2601—	2664—
od toga: radničke doznake	2140—	2371—	2425—
službeničke i radničke mirovine	222—	192—	210—

Tradicionalna težišta u *austrijskome izvozu*² u Jugoslaviju predstavlja ju, sedamdesetih i osamdesetih godina, »manufakturna roba« (1982. godine oko 30% ukupnoga izvoza) i »strojevi, prometna sredstva« (1980. godine oko 20%). Pri tome se radi uglavnom o ovim grupama robe: kod manufakturne robe to su širokoplosnati čelik, lim, šipkasti čelik, profili, papir i ljepenka, a kod strojeva, prometnih sredstava: dijelovi, pribor, električni strojevi, specijalni strojevi, podizajni i izvozni strojevi.

Kratkoročna odstupanja u robnoj strukturi austrijskoga izvoza bilježimo u 1976. godini: te se godine povećao izvoz šećera naspram 1975. godini dvjestostruko. Godine 1982. raste izvoz pšenice, djelomice kao kompenzacija za mrki ugljen, djelomice na teret tradicionalnih izvoznih težišta »manufakturna roba« i »strojevi, prometna sredstva« od 0 (1981) na oko 470 milijuna austrijskih šilinga (oko 1,6 milijuna tona pšenice). U usporedbi s time, jugoslavenska proizvodnja pšenice iznosi, prema OECD-u iste godine, 5,2 milijuna

1 *Regionalbilanzen 1979, 1980, 1981*, izdavač: Österreichische Nationalbank, Beč.

2 *Der Aussenhandel Österreichs 1970* (dalja godišta: 1971—1981), serija 2: »Spezialhandel nach internationalem Warenschema« (SITC revisid 2) izdavač: Österreichisches Statistisches Zentralamt, Beč 1971; nastavak do 1982.

tona. Spomenuti pad austrijskoga izvoza u 1983. naspram 1982. godine odnosi se prije svega na robnu grupu »hrana« (od toga pšenica —68,8⁰/₀), »sirovine« (—28,9⁰/₀, od toga drvo —49,3⁰/₀, papir —16,7⁰/₀) i »strojevi, prometna sredstva« (—10,8⁰/₀).

Razvoj *austrijskoga uvoza*³ iz Jugoslavije stabilniji je od izvoza. Težišne pozicije u uvozu zauzimaju robne grupe »mineralna goriva i energija« (1982. godine oko 29⁰/₀ ukupnoga uvoza; prije svega ugljen, treset; prerađeni naftni proizvodi) i »manufakturna roba« (1982. godine oko 25⁰/₀ ukupnoga uvoza; prvenstveno sirovo željezo, fero-slitine; aluminij; olovo, kožna roba). Godine 1983. raste u prvome redu uvoz hrane (+10,9⁰/₀), prerađeni naftnih proizvoda (+128,5⁰/₀), kemijskih proizvoda (+32⁰/₀).

Općenito se može reći o *robnoj strukturi* robne razmjene da austrijski izvoz obuhvaća takozvanu robu više vrijednosti (kao, primjerice, specijalne strojeve; električne strojeve itd.) nego uvoz.

S *regionalnoga* stajališta vanjskotrgovinskih odnosa, sjeverne jugoslavenske republike zauzimaju vodeća mjesta; tako je Slovenija 1982. godine sudjelovala s 37,5⁰/₀ u ukupnome jugoslavenskom izvozu u Austriju i s 25,2⁰/₀ u ukupnom uvozu iz Austrije. Hrvatska zauzima tradicionalno drugo mjesto. Republika Bosna i Hercegovina ojačala je svoje vanjskotrgovinske veze s Austrijom tek početkom osamdesetih godina.

U posljednjim multilateralnim *kreditnim akcijama* za Jugoslaviju (1983) sudjelovala je Austrija, prema vijestima austrijskih novina, u okviru takozvanoga »Bernskoga paketa« s oko 700 milijuna austrijskih šilinga slobodnih financijskih kredita i 1 milijardom austrijskih šilinga »robnih kredita«. Pri tome se austrijski robni krediti koncentriraju na Sloveniju i Hrvatsku.

O ukupnom položaju jugoslavenske vanjske trgovine može se reći da i u osamdesetim godinama ostaje visoka uvozna ovisnost Jugoslavije o zemljama OECD-a. Ukupni izvoz se, doduše, iz te grupe zemalja nominalno smanjio 1982. godine (3,9 milijardi US dolara) u odnosu na 1981. godinu (4,4 milijarde US dolara), ali se, kao što to pokazuje naredna tabela, povećao njihov relativni udio u ukupnome jugoslavenskom uvozu.

*Sudjelovanje u ukupnoj jugoslavenskoj vanjskoj trgovini po grupama zemalja (u postocima)*⁴

	1981.		1982.	
	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz
zapadne industrijske države	49,4	27,7	51,2	28,2
socijalističke zemlje	33,7	53,1	34,7	51,1
zemlje u razvoju	17,0	19,2	14,0	20,1

Austrijsko-jugoslavenski odnosi nisu se očito razvijali paralelno, barem do 1981. godine, kao što pokazuje naredna tabela, s naprijed iskazanim općim trendom jugoslavenskih vanjskotrgovinskih odnosa sa zapadnim industrijskim državama.

3 Usp. bilješku 2.

4 Prema: *Bundeswirtschaftskammer*, Beč i Savezni zavod za statistiku, Beograd.

Sudjelovanje Austrije u ukupnoj jugoslavenskoj vanjskoj trgovini (u %)⁵

	1978.	1979.	1980.	1981.
ukupni uvoz	3,4	3,8	3,6	3,5
ukupni izvoz	1,9	2,5	2,2	2,1

Sudjelovanje Jugoslavije u ukupnoj austrijskoj vanjskoj trgovini (u %)⁶

	1978.	1979.	1980.	1981.	1982.
ukupni uvoz	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9
ukupni izvoz	3,5	4,0	3,3	3,0	2,9

Raspolažemo samo nepotpunim podacima o jugoslavenskim *neposrednim investicijama* u Austriji (uglavnom u južnoj Koruškoj). Godine 1983. navodno su ulaganja jugoslavenskoga kapitala prešla granicu od 10 milijuna AŠ. Riječ je o pogonu za preradu drva u Sittendorfu, hotelu »Korotanu« na Vrpskome jezeru (Wörthersee), tvornici papira »Obir« u Rechbergu, proizvodnji sportske odjeće »Topsport« u Pliberku/Bleiburgu, tvornici skija »Elan« u Fürnitzu, štedionici u Pliberku/Bleiburgu i, naposljetku, o »Gorenju« u Beču.

Austrijske neposredne investicije⁷ u jugoslavenske »organizacije udruženoga rada«⁸ iznosile su, prema jugoslavenskim navodima, 1968—1980. godine 1791 milijardu jugoslavenskih dinara. Austrija je na drugome mjestu investitora, nakon Švicarske, u grupi zemalja EFTA. Odnos ukupnih inozemnih participacija u ukupnome kapitalu radnih organizacija iznosio je 1980. godine oko 1 : 4.

Najveći su investitori u Jugoslaviji zemlje EZ-e (od toga oko 12 milijardi jugoslavenskih dinara Velika Britanija i 6 milijardi jugoslavenskih dinara Savezna Republika Njemačka). Ulaže se primarno u industriju metala (prerada obojenih i crnih metala), u kemijsku industriju i, treće, u industriju prijevozne opreme, s ukupnom tendencijom pada. Zakonske izmjene, planirane za 1983. u Jugoslaviji, treba da olakšaju, dakako, inozemne investicije. Regionalno gledano, inozemna ulaganja najjača su u Srbiji (izvan pokrajina), zatim u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Austrijsko-jugoslavenska suradnja na *trećim tržištima* prikazuje se, dođuše, u objema zemljama kao perspektivni kooperacijski oblik, ali kako je baza podataka za to područje nedostatna, ne možemo se bliže osvrnuti na taj važan aspekt privrednih odnosa. Teži se ka suradnji na trećim tržištima na područjima izgradnje industrijskih postrojenja, strojogradnje, poljoprivrede i kemije.

⁵ Prema: *Bundeswirtschaftskammer*, Beč; jugoslavenski podaci.

⁶ Usp. bilješku 2.

⁷ *Saradnja s inostranstvom. Sta menjati u propisima*, u: *Ekonomska politika* br. 1529, od 20. 7. 1981, Beograd, str. 21.

⁸ U jugoslavenskoj samoupravnom sistemu oznaka za privredna poduzeća; inozemne investicije ne smiju se, prema jugoslavenske zakonodavstvu, ulagati u privatna poduzeća.

Utemeljena procjena razvoja austrijsko-jugoslavenskih privrednih odnosa trebala bi, i na razini susjedske kooperacije (primjerice, malogranični promet) i u širem okviru privrednih odnosa dviju zemalja — u kontekstu njihove suradnje u Evropi, uzeti u obzir prije svega unutarjugoslavenski (politički i ekonomski) razvoj, a to je aspekt koji dakako premašuje problematiku ovih izlaganja. Veliki značaj unutarjugoslavenskoga privrednoga razvoja za međudržavne odnose pokazuje se u Austriji, ne ponajmanje, po živoj zainteresiranosti austrijskih medija za promjene jugoslavenskoga vanjskotrgovinskoga režima (od takozvane brane za putovanja do deviznog prava).

3. Pitanje južnoslavenskih etničkih grupa u austrijsko-jugoslavenskim odnosima

U vremenu neposredno nakon rata Jugoslavija je, kao i druge sile, polazila od suodgovornosti Austrije za drugi svjetski rat i postavljala je opsežne teritorijalne zahtjeve. Jugoslavija je time ponovno iznijela granično pitanje, koje je bilo riješeno koruškim referendumom (1920).

Jugoslavija je 1948. godine dospjela u višegodišnji konflikt sa Sovjetskim Savezom i njegovim saveznicima, u toku kojega se približila Zapadu. U toj promjeni držanja odustala je od svojih teritorijalnih zahtjeva i izjasnila se za unoenje odredbi o zaštiti manjina u austrijski Državni ugovor. Otprilike u isto vrijeme došlo je do sporazuma između Jugoslavije i Italije o tršćanskome pitanju (taj je problem, dakako, konačno riješen tek 1975. godine Osimskim ugovorom). Otklanjanje političkih teškoća općenito je intenziviralo jugoslavensko-austrijske odnose. Zaoštavanja koja su ponekada doživjele rasprave o pravima slovenske etničke grupe u Koruškoj nisu trajno bitno oslabila klimu suradnje, premda Jugoslavija ostaje zainteresirana za zaštitnu funkciju slovenske etničke grupe u Koruškoj i hrvatske etničke grupe u Gradišću.

Sadašnja isprepletenost jugoslavenskih vanjskopoličkih odnosa s pitanjima etničkih grupa može se predočiti ovom tabelom:

Italija	problematika etničkih grupa	privredna suradnja	regionalna politika, multilateralne konferencije, mediteranska suradnja
Austrija	"	"	KESS/grupa NN
Mađarska	"	"	KESS
Rumunjska	"	"	balkanska suradnja
Bugarska	"	"	"
Grčka	"	"	"
Albanija	"	privredni odnosi	mediteranska suradnja

»Pitanja etničkih grupa« povezuju Jugoslaviju, dakle, sa svim susjednim zemljama. U slučaju jugoslavensko-albanskih odnosa to je pitanje izolirano od multilateralnih kooperacijskih oblika među susjednim zemljama. To odgovara sadašnjem stanju koje postoji od 1981. godine (kosovski konflikt).

Prenešeno na austrijsko-jugoslavenske odnose, to bi moglo značiti da sami susjedski odnosi, bez vanjskopolitičke »globalnije« orijentacije, kao primjerice austrijsko-jugoslavenske suradnje u Evropi, očito ne osiguravaju »miroljubivi dijalog« u pojedinačnim pitanjima (primjerice, u politici zaštite manjina).

4. *Austrijsko-jugoslavenski odnosi na multilateralnome području*

Multilateralni odnosi Austrije i Jugoslavije proizlaze, na razini KESS-a, najprije iz činjenice što su obje zemlje bitno za odnose Istok—Zapad u Evropi. Doduše, austrijske predodžbe o ugroženosti (zemlja za prolaz trupa) razlikuju se od jugoslavenskih (Jugoslavija, manje raskrsnica komunikacijskih linija, vidi primarnu ugroženost u mogućim hegemonističkim težnjama blokova), ali obje se nalaze u »poziciji sendviča« naspram NATO-a i VU-a. Prema tome, mogu se utvrditi paralele u objema zemljama i u konceptu sigurnosne politike, i u postavljanju vojne obrane, u smislu koncepta obrane prostora. Interesi politike mira, koji prerastaju bilateralne odnose, most su u austrijsko-jugoslavenskoj suradnji u grupi NN KESS-a između austrijsko-jugoslavenske »susjedske politike« i »politike mira i popuštanja napetosti«. Multilateralna razina odnosa Austrije i Jugoslavije služi najprije »bilateralnoj zaštiti« njihova »postojanja u sivoj zoni« u Evropi. Austrijsko-jugoslavenskim odnosima u obliku grupacije NN imanentan je, napokon, i pokušaj da se sudjeluje u »popuštanju napetosti u svjetskim razmjerima«, ne samo posredovanjem između Istoka i Zapada i Sjevera i Juga, nego i vlastitim doprinosom nesvrstane i neutralne grupe. Kao na konkretan izraz toga posljednjeg nastojanja valja bi ukazati na (konačno) pozitivan završetak Madridske konferencije KESS-a, koji treba zahvaliti, ne ponajmanje, velikom interesu grupe NN za kontinuitetom popuštanja napetosti u Evropi.

5. *Stabilnost i nestabilnost u austrijsko-jugoslavenskim odnosima*

Sažeto se može konstatirati da kao činitelji stabiliziranja u austrijsko-jugoslavenskim odnosima djeluju:

a) Privredni odnosi. Osnove privrednih odnosa nisu samo austrijska zainteresiranost za jugoslavensko tržište, s jedne strane, i napet položaj jugoslavenske nacionalne privrede koji neodložno zahtijeva suradnju sa svakim partnerom, s druge strane, nego i susjedski odnos. To se osjeća osobito u Sloveniji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, ali također — u stanovitoj mjeri — u Vojvodini, dakle u jednom dijelu Republike Srbije.

b) Regionalna suradnja austrijskih saveznih pokrajina i jugoslavenskih republika u zajednicama kao, primjerice, Alpe—Adria. Održavanje, odnosno proširenje regionalne suradnje na svim područjima ima temeljni značaj za susjedske odnose.

c) Austrijska neutralnost i jugoslavenska nesvrstanost, koje, doduše, daleko nadmašuju austrijsko-jugoslavenski odnos, ali koje su ipak stvorile posebne mogućnosti suradnje dviju zemalja.

Činitelji koji bi mogli donijeti nestabilnost u odnosima jesu:

a) Jednostrano i nepotpuno izvještavanje o Jugoslaviji u austrijskim medijima moglo bi djelovati destabilizirajuće. Nestabilnost bi stvorila isto tako i agitacija u Jugoslaviji u vezi s južnoslavenskim manjinama u Austriji.

b) Oštra deliberalizacija jugoslavenskoga privrednog i upravnog sistema (premda unutarnje pitanje) sigurno bi najjače opteretila odnos s Austrijom i destabilizirala bilateralne odnose. Temeljitom preorijentacijom jugoslavenske vanjske politike (za koju sada, dakako, ne postoji uporište) nastala bi posve nova situacija.

Preveo s njemačkoga:
Tomislav Martinović

Mira Csarman

AUSTRIAN-YUGOSLAV RELATIONS — AN AUSTRIAN VIEW

Summary

Austrian-Yugoslav relations are considered from two major aspects: economic and political. Especially important for the economic relations between the two countries is bilateral trade, which is continuous and unaffected by the vagaries of current policies. It is characterized by a greater proportion of so-called higher-value commodities in Austrian export compared to imports and by a higher concentration of trade exchange in the two northernmost Yugoslav constituent republics, Slovenia and Croatia. Austro-Yugoslav co-operation in 'third markets' is regarded in both countries as a form of economic co-operation which could be expanded in the future. One of the central issues in political relations is the question of the South Slavonic ethnic groups in Austria. Both the economic and the political relations are subject to the influence of certain factors of stabilisation, or destabilisation. Among the stabilising factors, the most important are: economic relations and co-operation, regional co-operation between Austrian federal provinces and Yugoslav republics, Austrian neutrality and Yugoslav non-alignment. Among the destabilising factors, stress is laid on: onesided and incomplete information about Yugoslavia provided to the Austrian public and Yugoslav agitation with respect to the position of minorities in Austria, as well as the deliberalisation of the Yugoslav economic and administrative systems.